

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1937

—•••—

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΖΑΡΑΚΗ

Πανηγυρίζοντες σήμερον τὴν ἐπέτειον τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ἐξεγέρσεως δὲν ἐκτελοῦμεν ἀπλῶς καθήκον εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς κληροδοτήσαντας εἰς ἡμᾶς Πατρίδα ἐλευθέραν· κοινωνοῦντες πρὸς τὰς ἀδαμάστους αὐτῶν ψυχὰς αἰσθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ρωμαλεωτέρους, ἰδανικωτέρους καὶ ἰκανωτέρους νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἔργον ἐκείνων, παραδίδοντες καὶ ἡμεῖς εἰς τοὺς νεωτέρους Ἑλλάδα ἰσχυροτέραν, ἐνδοξοτέραν καὶ πνευματικῶς ἀνωτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν παρὰ τῶν Πατέρων μας παρελάβομεν.

Μετὰ ἐπτὰ ἐτῶν ἀγῶνας ὑπερανθρώπους καὶ θυσίας ἀνυπερβλήτους ἰδρύθη δυσαναλόγως πρὸς τούτους μικρὸν τὸ ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν Κράτος. Ἐπαρχίαι ἀγνώως Ἑλληνικαί, συμμετασχοῦσαι τοῦ ἀγῶνος ἀπεκλείσθησαν αὐτοῦ ἄνευ λόγου ἠθικοῦ οὔτε κἂν πολιτικοῦ· ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς παρέμεινεν ὑπόδουλος στρέφουσα μὲ ἐλπίδα καὶ ἀγωνίαν τὸ βλέμμα πρὸς τὸ μικρὸν καὶ πτωχὸν ἐλεύθερον Κράτος, παρ' αὐτοῦ προσδοκῶσα τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἐπὶ ὀλόκληρον σχεδὸν αἰῶνα ἐλεύθεροι καὶ μὴ Ἕλληνες νὰ ζοῦν εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν ἀβεβαιότητος, προσωρινότητος, ἐλπίδων καὶ φόβων, μὴ εὐνοοῦσαν τὴν ἡρεμον πνευματικὴν καὶ ὕλικὴν τοῦ Ἔθνους ἀνάπτειν· τὸ δ' ἐλεύθερον Κράτος, κύπτον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν πρὸς τὸ Ἔθνος ὑποχρεώσεων ἐκινδύνευσε νὰ καμθῆ καὶ μικροῦ δεῖν νὰ συντριβῆ.

Οἱ εὐκόλοι ἐπικριταί, ξένοι τε καὶ ἡμέτεροι, εὖρον ἀφορμὴν νὰ συναγάγουν ἀμέσως τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ ἀμέσως μετὰ τὸν Ἄγῶνα γενεαὶ ἐξεφυλίσθησαν εἰς νάνους ἀπογόνους γιγάντων προγόνων καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ ῥήτορες ἐκάστης 25ης Μαρτίου ἔψαλλον ὕμνους μὲν πρὸς τοὺς ἥρωας

τοῦ 1821, θρήνους δὲ διὰ τὴν κατάπτωσιν τῶν συγχρόνων των, προσέθετον ὅμως εἰς τὸ τέλος διὰ παρηγορίαν καὶ ἐλπίδας τινας ἀορίστους διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Δὲν εἶχον ὅμως εὐτυχῶς δίκαιον.

Οἱ μὲν ξένοι κατέκριναν περισσότερο τοῦ δέοντος τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, ἐνῶ ὤφειλαν νὰ ὁμολογήσουν ὅτι οἱ διπλωμάται των ἦσαν οἱ αἵτιοι τῆς ἀσθενείας καὶ κακοδαιμονίας τοῦ νέου Κράτους· διότι τὸ ἴδρυσαν διὰ λόγους ἀμοιβαίων ἀντιζηλιῶν σχεδὸν μὴ βιώσιμον· διότι ἐπέζητησαν νὰ τὸ καταστήσουν ὄργανον τῶν φιλοδοξιῶν των εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπεμβαίνοντες εἰς τὰ ἐσωτερικά του καὶ σχηματίζοντες ἴδια κόμματα· διότι τέλος, ἐν τῇ συνήθει τῶν διπλωματῶν μυωπία καὶ τῇ μερίμνῃ μόνον τῆς προσωρινῆς καὶ ἐμπειρικῆς λύσεως τῶν ζητημάτων δὲν ἠγνόησαν ὅτι μία Ἑλλάς ἰσχυρὰ καὶ αὐτάρκης, περιλαμβάνουσα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Ἑλλήνων, θὰ ἀπετέλει στοιχεῖον εἰρήνης, τάξεως καὶ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐνῶ τοῦναντίον μικρὰ καὶ πτωχὴ θὰ ἐπέζητει μοιραίως νὰ ἐπωφεληθῇ πάσης περιστάσεως διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν ἀσφυκτικὸν κλοιὸν τῆς καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἐπικλήσεις τῶν σκλαβωμένων παιδιῶν τῆς. Ἄν ἠγνόουν ὅλα αὐτὰ οἱ διπλωμάται, ὅταν ἔληξεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, δὲν θὰ διεκυβεύετο ἀνὰ πᾶσαν δεκαετίαν ἡ εἰρήνη εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ δὲν θὰ καθίστατο μαρτυρικὸς ὁ βίος τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι Ἕλληνες, οἱ μετὰ τὴν Μεγάλην Ἐπανάστασιν, παρεξήγησαν καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὰς συνθήκας καὶ τὰ διδάγματα αὐτῆς· ἀπὸ τῆς ὀφειλομένης τιμῆς καὶ εὐλαβείας πρὸς τὴν μνήμην τῶν ἐλευθερωτῶν ἔφθασαν νὰ ἀποδώσουν εἰς αὐτοὺς μυθικὰς ιδιότητας, νὰ κύπτουν δὲ οἱ ἴδιοι ὑπὸ τὸ βάρος τῆς πατρικῆς μεγαλοουργίας καὶ νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς ἀνικάνους πρὸς συνέχισιν τοῦ ἔργου Ἐκείνων. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐστρέβλωνε τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν ἦτο διόλου συντελεστικὴ εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νεωτέρων.

Διότι αἱ γενεαὶ μιᾶς φυλῆς δὲν εἶναι φυσικὸν καὶ δυνατὸν νὰ διαφέρουν τόσο πολὺ ἢ μία τῆς ἄλλης· αἱ βασικαὶ ιδιότητες αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ ἐλαττώματα μένουσιν τοῦναντίον ἀμετάβλητοι διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀπατηλὰ δὲ εἶναι ἐξωτερικὰ τινὰ γνωρίσματα καταπτώσεως ὀφειλόμενα εἰς παροδικὰ αἴτια, πρωτίστως δὲ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰθυόντων ἐκάστοτε μίαν χώραν ἀσθενῶν καὶ μετρίων ἢ τοῦναντίον ἰσχυρῶν καὶ ἱκανῶν οἱ ὅποιοι θέτουν ἐπὶ ὀλοκλήρου γενεᾶς τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός των. Καὶ διὰ τοῦτο εἶδομεν τὰς τόσο ἀυτοταπεινωθείσας καὶ ὑποτιμηθείσας νεωτέρας Ἑλληνικὰς γενεὰς νὰ ἀναδεικνύουν, ὅταν καλῶς ὠδη-

γήθησαν, ὅπου παρεσχέθη εὐκαιρία, ἀρετὰς καὶ ἡρωϊσμοὺς ἐφαμίλλους τῶν τοῦ 1921, εἴτε εἰς τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἢ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἀγῶνας τῶν χωρῶν τούτων, εἴτε εἰς τὴν ἐξόρμησιν συσώμου τῆς φυλῆς πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1922. Θεωρῶ λοιπὸν ὅτι ἡ μᾶλλον εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐλευθερωτῶν προσφορά κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην θὰ εἶναι ἡ μὲ εὐλάβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην ἀλλὰ καὶ μὲ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα προσπάθεια νὰ ἀρυσθῶμεν ἐκ τῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν αὐτῶν τὰ πλούσια διδάγματα τὰ ὁποῖα ἠγνοήσαμεν ἢ παρεξηγήσαμεν, νὰ ἀντλήσωμεν δὲ ἐκ τούτων νέας δυνάμεις πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου των.

Ἐλέχθη καὶ ἐπιστεύθη ὅτι τὸ μέγαλον θαῦμα τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο πῶς ἡ αὐτοσχεδίως ἐκ τοῦ μηδενὸς συγκροτηθεῖσα μὲ ἀτελέστατα μέσα στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ τῶν ἐξεγερθέντων δυνάμεις ἀντεπεξῆλθε καὶ δὴ νικηφόρος, τὰ πρῶτα τοῦλάχιστον ἔτη, κατὰ τῆς πανισχύρου τότε Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, μὲ τοὺς κολοσσαίους στρατοὺς καὶ στόλους της. Ἄλλ' ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἦτο διόλου ἀπαρασκευὸς διὰ τὸν ἀγῶνα. Ἄς μὴ κρίνωμεν τὴν παρασκευὴν ταύτην μὲ τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις καὶ ἀπαιτήσεις ἅς μεταφερθῶμεν νοερῶς εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἡ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος ἀλματικὴ διάδοσις τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας διὰ τῆς ἰδρύσεως ἑκατοντάδων σχολείων εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ὁ ἀντίκτυπος καὶ αἱ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ἡ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάστασις εἰς τοὺς ὑποδούλους λαοὺς ἐν γένει καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν τόσον λατρεύοντα τὴν ἐλευθερίαν Ἑλληνικὸν λαόν, παρεσκεύασαν νέαν γενεάν μὲ φρόνημα ὑψωμένον, μὲ πόθους σαφεῖς. Ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὁποίαν διεδόθη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία παρ' ὅλας τὰς ταπεινὰς αὐτῆς ἀπαρχὰς ἀποδεικνύει πόσον τὸ ἔδαφος ἦτο πρόσφορον. Ἄλλ' οἱ πόθοι αὐτοὶ θὰ ἔμενον ἴσως κτῆμα ὀλίγων εὐφαντάστων διανοουμένων, ἐὰν δὲν συνυπῆρχον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας πολεμικοὶ πυρῆνες ὀργανωμένοι καὶ ἐκπαιδευμένοι, οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται, ὑπὸ ἀρχηγοὺς δὲ συνδυάζοντας πολεμικὴν πείραν, μακρὰς ἡρωϊκὰς παραδόσεις ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην ὅχι μόνον ἐκ μέρους τῶν ὀλίγων ὀπαδῶν των ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ τῆς ἐπαρχίας των, συχνὰ δὲ καὶ φήμην ἐξερχομένην τῶν στενῶν τούτων ὀρίων. Οἱ πυρῆνες οὗτοι ἦσαν τελείως προπονημένοι πρὸς ὅλας τοῦ ἀγῶνος τὰς ἀπαιτήσεις. Τελεία γνώσις τοῦ

εδάφους, άσκησις έξαιρετική περί τήν βολήν καί τας πορείας, λιτότης καί σεμνότης βίου, πειθαρχία καί άφοσίωσις εΐς τόν άρχηγόν. Τί έλειπε λοιπόν άπ' αύτούς διά νά άποτελέσουν άρίστην βάση στρατιωτικής όργανώσεως καί κατά τί ύπελείποντο τών ήμιατάκτων στρατών τούς όποιους ήδύνατο νά διαθέση κατ' αύτών τότε ή μεγάλη μέν εΐς έκτασιν, άλλ' άσθενής εΐς όργάνωσιν καί όμοιογένειαν κυρίαρχος αύτοκρατορία; Διότι μή λησμονώμεν ότι ή τότε Τουρκία δέν εΐχεν ένιαΐον, όμοιομόρφως όπλισμένον καί έκπαιδευμένον στρατόν, όπως έννοοϋμεν αύτόν σήμερα, άπ' εύθείας έκ τής κεντρικής Κυβερνήσεως έξαρτώμενον καί τής πολιτικής αύτης όργανον' οί κατά τύπους τοπάρχαι, οί έξασκοϋντες άπόλυτον σχεδόν εΐς τας έπαρχίας έξουσίαν, έστρατολόγουν έκάστοτε έκ τής περιφερείας των άριθμόν άνδρων άνάλογον πρός τας άνάγκας τής έσωτερικής τάξεως καί τας διαταγάς τοϋ Σουλτάνου, τεταγμένον δέ ύπό βέηδες ή πασάδες στερουμένους κατά κανόνα συστηματικής στρατιωτικής μορφώσεως καί ίκανότητος. Όλίγα σώματα στρατιωτικά έξηρτώντο άπ' εύθείας άπό τήν κεντρικήν Κυβέρνησιν, μεταξύ δ' αύτών τό γενναΐον άλλ' άπειθαρχον σώμα τών Γενιτσάρων.

Τά ήμιατάκτα λοιπόν αύτά σώματα, τά όποΐα έπολέμησαν τήν Έλληνικήν Έπανάστασιν μέχρι τής άποβάσεως τοϋ τακτικού Αίγυπτιακοϋ στρατοϋ, δέν ύπερεΐχον πολύ εΐς όργάνωσιν, έκπαΐδευσιν καί όπλισμόν, ύστέρουν δέ εΐς τήν γνώσιν τοϋ εδάφους, τόν ένθουσιασμόν, τήν ίκανότητα καί πρωτοβουλίαν τών άρχηγών καί τών στελεχών έν γένει άπό τά Έλληνικά σώματα. Εΐναι άληθές ότι αΐ μεγάλοι μάζαι τών Έλλήνων κατοίκων πόλεων καί χωρίων ήσαν όταν έξεργράγη ή Έπανάστασις άπόλεμοι καί άοπλοι' άλλά βαθμηδόν πλησίον εΐς τούς παλαιμάχους άρματωλούς καί κλέφτας έξησκήθησαν καί άπετέλεσαν ταχέως ύπό ίκανούς άρχηγούς άληθινούς στρατούς, άντιπαραταχθέντας έπιτυχώς, πολλάκις δέ νικηφόρους κατά τών τουρκικών Στρατιών.

Μεταξύ τών τόσων ένδόξων έπιχειρήσεων τής Έπαναστάσεως ύπάρχουν όντως τινές, όπως ή ύπό τοϋ Κολοκοτρώνη καταστροφή τής Στρατιάς τοϋ Δράμαλη εΐς τά Δερβενάκια καί ή έκστρατεία τοϋ Καραΐσκάκη εΐς τήν Άνατολικήν Έλλάδα που δεικνύουν τήν ξμφυτον στρατηγικήν ιδιοφυΐαν, άλλά καί τήν τακτικήν ίκανότητα καί πείραν τών μεγάλων τούτων άρχηγών' κατώρθωσαν με όλα τά πενιχρά μέσα, τας άντιδράσεις καί τήν φυσικήν άπειθαρχίαν τών ύπ' αύτούς άρχηγών νά έπιβληθοϋν διά τής ύπεροχής των καί νά διοικήσουν σημαντικές δυνάμεις πρός έκπλήρωσιν εύρυτέρων στρατηγικών σκοπών.

Οί δὲ τουρκικοὶ πληθυσμοὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ὅπου ἐπεκράτησεν ἡ Ἐπανάστασις οὐ μόνον ὑπελείποντο ἀριθμητικῶς τῶν Ἑλληνικῶν ἀλλά, πλὴν ἐξαιρέσεων τῶν, ἦσαν ἀπόλεμοι, οὕτως ὥστε μόνον δι' ἔξωθεν, ἐκ Βορρᾶ εἰσβαλλουσῶν τουρκικῶν Στρατιῶν ἦτο δυνατὸν νὰ πολεμηθῇ ἡ Ἐπανάστασις.

Οὕτως, ὡς εἰς στρατιωτικὴν γλῶσσαν θὰ ἐλέγομεν, οἱ μὲν Ἕλληνες εἶχον τὰς βάσεις τῶν ἐπὶ τόπου, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐνήργουν εἰς ἑκατοντάδων χιλιόμετρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν βάσεων τῶν καὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι, ἐπὶ κινδύνῳ καταστροφῆς, νὰ διαθέτουν σημαντικὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν συγκοινωνιῶν τῶν, τοσοῦτο μᾶλλον ὅσον οὐδέποτε εἶχον πλήρη τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης.

Ὅντως κατὰ θάλασσαν ἀκόμη περισσότερον τὰ γεγονότα εἶχον παρασκευάσῃ τοὺς Ἕλληνας ναυτικούς εἰς τὸν ἀγῶνα. Πλοίαρχοι καὶ πληρώματα δὲν ἐδημιουργήθησαν ἐκ τοῦ μηδενός. Ἡ προστασία κυρίως τῆς Ρωσικῆς σημαίας ἀπὸ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχε δώσει γενναίαν ὄθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ· οἱ δὲ πόλεμοι τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὁ Ἑπειρωτικὸς ἀποκλεισμὸς ὄθησαν τοὺς Ἕλληνας ναυτικούς χάριν τῶν μεγάλων κερδῶν εἰς τὴν παραβίασιν αὐτοῦ, ἐνῶ οἱ πρὸς τοὺς Ἀλγερίνους πειρατὰς ἀγῶνες μετέβαλον οὐσιαστικῶς τὸ ἐμπορικὸν τοῦτο ναυτικὸν εἰς πολεμικόν. Δὲν εἶχον μὲν μεγάλα εἰς ἐκτόπισιν πλοῖα τῆς γραμμῆς, φρεγάτας καὶ κορβέτας, τὰ μικρότερα ὁμῶς εὐέλικτα πλοῖα τῶν, ἐκτοπίσματος μέχρι 250 τόννων, ὅλα ὠπλισμένα μὲ 10-20 πυροβόλα ἕκαστον, οἱ ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος κυβερνῆται καὶ τὰ πληρώματα, τὸ φοβερὸν ὄπλον τῶν πυρπολικῶν, τὸ ὁποῖον προὔξενησε πραγματικὸν αἰφνηδιασμὸν καὶ τρομοκρατίαν εἰς τοὺς Τουρκικούς στόλους, ἐπὶ πάσι δὲ ἡ ἀληθῶς μεγαλοφυῆς τοῦ Μιαούλη διοικήσις, ἄνευ τίτλων καὶ διορισμῶν διὰ μόνης τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπεροχῆς ἐπιβληθεῖσα εἰς ὅλους, κατέστησαν τὸν συγκροτηθέντα Ἑλληνικὸν στόλον κύριον τοῦ Αἰγαίου, ὅταν τοῦλάχιστον παρείχοντο εἰς αὐτὸν τὰ στοιχειώδη τῆς συντηρήσεως μέσα ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν κυβερνήσεων τοῦ ἀγῶνος.

Διότι ὁ εἰς ἀριθμὸν καὶ μέγεθος πλοίων καὶ πυροβολικῶν ὑπερέχων τουρκικὸς στόλος, ὑπολογιζόμενος ἐν ἀρχῇ τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς 17 πλοῖα τῆς γραμμῆς, 7 φρεγάτας, 5 κορβέτας καὶ τινὰς πάρωνας, ὑστέρει τοσοῦτον εἰς ὀργάνωσιν καὶ ἐκπαίδευσιν, εἰς ἱκανοὺς ναυάρχους, κυβερνήτας καὶ πληρώματα, ἀφ' ἧς ἔπαυσαν νὰ ἀποτελοῦν ταῦτα ὡς πρότερον

πολυάριθμοι Ἕλληνες ναυτικοί, ὥστε εἰς πλείονας τῆς μιᾶς ἐκ παρατάξεως ναυμαχίας ἐγκατέλειπεν ἀδόξως τὸ πεδῖον τῆς μάχης σπεύδων νὰ τεθῆ ὑπὸ τὴν προστασίαν φρουρίων ἢ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ στενά τῶν Δαρδανελλίων.

Καί ὅταν ἀκόμη μὲ τὴν συνδρομὴν τῆς Αἰγύπτου ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἔφθασε νὰ ἔχῃ τὸ 1824 150 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα μὲ 2000 πυροβόλα, ἀπέναντι 80 μικρῶν ἑλληνικῶν μὲ 800 πυροβόλα, ὑπῆρξε τοιαύτη ἢ ἰκανότης καὶ ἐπιβολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὰς ἀξιωμανημονεύτους Ναυμαχίας τῆς Σάμου καὶ τοῦ Γέροντα, κατὰ τὴν μεταξὺ Σάμου καὶ Κρήτης παρακολούθησιν καὶ τὰς κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἐπιθέσεις ὥστε μετὰ πεποιθήσεως δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος θὰ ἦτο ἰκανὸς νὰ ματαιώσῃ ὀριστικῶς τὴν εἰς Πελοπόννησον ἀπόβασιν τοῦ Ἰβραῖμ καὶ νὰ σώσῃ οὕτω τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς φρικτὰς δηώσεις, καταστροφὰς καὶ ἐξανδραποδισμούς, ἐὰν ἢ κακῆ τῆς Ἑλλάδος Μοῖρα, ἢ ἐκάστοτε ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἀναφαινομένη, δὲν ἀπερρόφα τὴν σκέψιν καὶ τὰ ὀλίγα ὑλικά μέσα τῆς Κυβερνήσεως καὶ δὲν τὴν καθίστα οὕτως ἀνίκανον νὰ συντηρήσῃ μὲ ὀλίγα ἐφόδια τὸν Ἑλληνικὸν Στόλον. Εὐτυχέστερος μετὰ ἓνα αἰῶνα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὕστερων καὶ πάλιν εἰς πλοῖα καὶ πυροβόλα, ἀλλ' ὑπερέχων εἰς εὐψυχίαν καὶ πίστιν καὶ φρόνημα Ναυάρχου, κυβερνητῶν καὶ πληρωμάτων ἐνίκησεν ὀριστικῶς καὶ ἀπέκλεισε τὸν ἰσχυρότερον ἐχθρικὸν στόλον καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἀπόλυτον τοῦ Αἰγαίου κυριαρχίαν. Κατὰ ξηρὰν λοιπὸν καὶ κατὰ θάλασσαν οἱ Ἕλληνες ἦσαν παρεσκευασμένοι ὅσον ἦτο δυνατόν διὰ τὸν μέγα ἀγῶνα· ἀλλ' ἐπὶ πλέον τὸ Τουρκικὸν κράτος εὐρίσκετο εἰς μεταβατικὴν περίοδον, τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ μελετῶντος καὶ ἐπιχειροῦντος μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν στρατόν. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ πολλάκις τεθὲν ζήτημα ἐὰν ἢ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐξεργάγῃ προῶρως καὶ ἐὰν μετὰ τινὰς δεκάδας ἐτῶν ἐκφυγνημένη θὰ εἶχε μεγαλύτερα ἀποτελέσματα θὰ ἀπαντήσωμεν, μὲ ὅλην τὴν εὐλάβειαν πρὸς μεγάλους Ἕλληνας ἐναντίαν ἐκφράσαντας γνώμην, ὅτι **στρατιωτικῶς** τοῦλάχιστον ἢ Ἐπανάστασις ἐξεργάγῃ εἰς εὐνοϊκὴν διὰ τοὺς Ἕλληνας, εἰς δυσμενῆ διὰ τὴν Τουρκίαν στιγμὴν· διότι πᾶσα ἀναβολὴ οὐχὶ μόνον θὰ ἐστέρει τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ σημαντικοῦ ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀντιπερισπασμοῦ, ἀλλὰ καὶ θὰ παρεῖχεν εἰς τὴν Τουρκίαν χρόνον τὸν ὅποιον πιθανώτατα θὰ ἐχρησιμοποίει αὕτη διὰ τὴν βοήθειαν καὶ ξένων ὀργανωτῶν, ὅπως ἔκαμεν ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς, μετατροπὴν τοῦ στρατοῦ καὶ

τοῦ στόλου της εἰς τακτικὸν καὶ συγχρονισμένον, ὁπότε θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς τὰς ὁπωσδήποτε ἡμιατάκτους Ἑλληνικὰς δυνάμεις νὰ ἀντεπεξέλθουν, ὅπως δὲν ἠδυνήθησαν μὲ ὅλην τὴν γενναιότητά των νὰ ἀνθέξουν εἰς τὸν τακτικὸν Στρατὸν τοῦ Ἰμπραῖμ.

Τῶν στρατιωτικῶν τούτων διδαγμάτων δὲν ἐπωφελήθημεν ἀτυχῶς οὔτε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως οὔτε μετ' αὐτήν. Ἡ ὀργάνωσις τακτικοῦ Στρατοῦ, τοῦ μόνου δυναμένου νὰ ἐπικρατήσῃ μὲν ὀριστικῶς τῶν πολυπληθεστέρων ἡμιατάκτων τουρκικῶν στρατιῶν, νὰ ἀντιστῇ δὲ τελεσφόρως εἰς τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμπραῖμ, προσέκοψεν εἰς μυρίας ἀντιδράσεις καὶ δὲν ἀπέδωκεν ἐν τῷ συνόλω τίποτε ἄξιον λόγου, διότι ἦτο ἀντίθετος πρὸς μακρὰς ἕξεις καὶ μεθόδους τοῦ μάχεσθαι ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀτομικὰς φιλοτιμίας καὶ φιλοδοξίας. Μετὰ δὲ τὴν Ἐπανάστασιν τὸ νεαρὸν Κράτος παρημέλησε μὲν τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν μικροῦ ἀλλὰ τελείως ἐκπαιδευμένου, ὠπλισμένου καὶ πειθαρχοῦντος τακτικοῦ στρατοῦ, ὑφιστάμενον δὲ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεταεπαναστατικῆς ποιήσεως καὶ φιλολογίας καὶ τῶν εἰς θρύλλους μεταβληθέντων ἀγώνων τοῦ παρελθόντος ἐφαντάσθη μαζὺ μὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς συγχρόνους ὅτι τὸ κύριον ὄργανον τῆς πραγματοποιήσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἦτο ἡ δι' ἀτάκτων σωμάτων ὑποκίνησις ἐπαναστάσεων εἰς τὰς ὑποδούλους Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Δὲν κατενόηθη ὅτι ἄλλος ὁ προορισμὸς καὶ ἡ χρησιμότης—ἐνίοτε μεγάλη ὡς βοηθητικὸ ὅμως μόνον μέσου—τῶν ἀτάκτων σωμάτων καὶ ἄλλος ὁ τοῦ τακτικοῦ Στρατοῦ. Καὶ βλέπομεν οὕτως ἀνὰ πᾶσαν δεκαετίαν, καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα μὲ τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν νὰ σχηματίζονται ἄτακτα σώματα εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Ἥπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἐπιζώντων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, βραδύτερον δὲ ἀξιωματικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ Κράτος ἐστερεῖτο τακτικοῦ Στρατοῦ, μόνου ἱκανοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους, καὶ ἠναγκάζετο διὰ τοῦτο πάντοτε νὰ ὑποχωρῇ ἅμα τὸ γειτονικὸν Κράτος τὸ ἠπεῖλει μὲ πόλεμον. Εἰς τὰς συνεχεῖς αὐτὰς ἐξεγέρσεις ἐσπαταλήθησαν ἀσκόπως πολὺ περισσότερα χρήματα διὰ τὴν ὀργάνωσιν των ὡς καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ἐκάστοτε προσφευγόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁμογενῶν παρ' ὅσα θὰ ἀπῆται ἢ στοιχειώδης ἐνὸς μικροῦ ἀλλὰ συγχρονισμένου στρατοῦ ὀργάνωσις. Λόγω δὲ τῆς ἐλλείψεως τοιούτου δὲν ἦτο ποτὲ εἰς θέσιν τὸ Κράτος νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς ἐκάστοτε παρουσιασθείσας εὐκαιρίας εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς ἐκπλήρωσιν ἔστω καὶ ἐν μέρει τῶν ἐθνικῶν του πόθων.

Τὰ Ἕθνη διὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ προοδεύσουν ἔχουν ἀνάγκην ἑνὸς ἰδανικοῦ, μιᾶς ὀδηγητρίας Ἰδέας· καὶ τοιαύτη ὑπῆρξε διὰ τὴν Νεωτέραν Ἑλλάδα ἢ Μεγάλη Ἰδέα. Ὅχι μόνον τὴν ἐπίστευσα καὶ τὴν ἐλάτρευσα μὲ ὅλην μου τὴν ψυχὴν ἀλλὰ καὶ πιστεύω ὅτι ἄνευ αὐτῆς βαθέως ἐρριζωμένης εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων δὲν θὰ ἠδύναντο οὗτοι ν' ἀνθέξουν εἰς τὰς περιπετείας αἰώνων δουλείας καὶ ἑνὸς αἰῶνος βίου ἐλευθέρου μὲν ἀλλ' ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας συνθήκας, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ ἐπιτελέσουν τὴν θαυμασίαν αὐτῶν κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐξόρμησιν. Ἀλλὰ δικαιούμεθα σήμερον νὰ εἴπωμεν ὅτι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ κυρίως, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, οἱ ἰθύναντες τὰς τύχας τοῦ Κράτους δὲν ἠνόησαν ἐπαρκῶς τὴν ἀπαραίτητον ἀναλογίαν ποῦ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη μεταξὺ τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν καὶ τῶν πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν ἀπαιτουμένων μέσων. Ἀπόδειξις δὲ τούτου ὅτι Κράτη δημιουργηθέντα πολὺ ἀρόγτερα ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν Βαλκανικὴν μᾶς ὑπερέβησαν ταχέως εἰς στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ εἰς ὠρισμένας ἐποχὰς ἢ ὑπεροχὴ αὐτῆ ἐκινδύνευσε νὰ ἀποβῆ ὀλεθρία εἰς τὸ Ἕθνος μας.

Ἄς κρατήσωμεν λοιπὸν ὡς διδάγμα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην πολεμικῆς παρασκευῆς ἀναλόγου πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις, διὰ νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν τῆς διὰ τόσων θυσιῶν ἀπελευθερωθείσης Πατρίδος μας.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερον διδάγμα προκύπτει ἐκ τῆς βαθυτέρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ δὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μελέτης· Ὅτι τὴν πολιτικὴν τῶν Κρατῶν καὶ δὴ τῶν μεγάλων δὲν διέπει τὸ δίκαιον καὶ τὸ αἴσθημα ἀλλὰ μόνον τὸ συμφέρον, ὅτι συνεπῶς ὀφείλομεν νὰ δημιουργῶμεν ταυτότητα συμφερόντων πρὸς τε τὰ γειτονικὰ κράτη καὶ πρὸς τὰς Μεγάλαις Δυνάμεις καὶ διὰ τῆς ἀξίας ἡμῶν νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν. Μὲ ὅλην τὴν ἐνθουσιώδη συνηγορίαν ὀλίγων ἐκλεκτῶν διανοιῶν, καὶ τὴν συνδρομὴν ἑκατοντάδων ἐκ πασῶν τῶν πολιτισμένων χωρῶν προστρεξάντων φιλελλήνων, τῶν ὁποίων τὸ τίμιον αἶμα ἐπότισε τὴν Ἑλληνικὴν γῆν καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ θὰ εἶναι αἰωνία, ἡ πολιτικὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὅταν ἐξερράγη ἢ Ἐπαναστάσις ἦτο τόσον δυσμενὴς κατὰ τῶν ἐπαναστατικῶν ἐν γένει κινήματων ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐξεβιάσθη ἢ θέλησίς των ὑπὸ μόνων τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιτυχιῶν τῶν πρώτων ἐτῶν. Ὄντως ἀντελήφθησαν ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐνεφανίσθη νέος παράγων, μὲ ζωτικότητα καὶ θέλησιν καὶ ἰκανότητα νὰ διαδραματίσῃ πρωτεῦον πρόσωπον. Μεταξὺ τῶν ἀντι-

μαχομένων και υποβλεπομένων Μεγάλων Δυνάμεων και κυρίως των δύο πρωταγωνιστουσών εις την Ἀνατολήν ἤρχισεν ἄγών ποία θὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν μᾶλλον τὸν νέον παράγοντα καὶ πῶς θὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἄλλην νὰ ἐκμεταλλευθῇ πρὸς ἴδιον ὄφελος τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Τοῦτο ἐν τούτοις δὲν ἠμπόδισε τὴν μίαν νὰ ἐπιζητῇ μέχρι τέλους τὴν διαίρεσιν καὶ ὑποτέλειαν τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν διὰ νὰ τὰς ἔχῃ εὐκολώτερον ὑπὸ τὴν ἐξάρτησίν της· τὴν ἄλλην τὸναντίον νὰ προσπαθῇ δι' ἰδίους λόγους νὰ καταστήσῃ μὲν τὸ νεαρὸν Κράτος ἀνεξάρτητον ἀλλὰ νὰ τὸ κρατήσῃ ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν της καὶ νὰ περιορίσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰ ὅρια αὐτοῦ, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους.

Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην τέλος ὄλαι αἱ Δυνάμεις ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων ἐγκαταλείπουν τὰς ἀρχὰς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ ἐγκολποῦνται τὴν ιδέαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας.

Τρίτον μέγα δίδαγμα προκύπτει ἡ ἀνάγκη πάντοτε μὲν ἄλλ' ἰδίως ἀπέναντι ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, νὰ εἴμεθα ἠνωμένοι καὶ ὁμονοοῦντες. Εἶπομεν ἤδη ὅτι ἄνευ τοῦ ἐπαράτου ἐμφυλίου πολέμου θὰ ἦτο ἰκανὸς ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰμπραῖμ· ἀλλὰ τὸ θλιβερώτερον εἶναι ὅτι τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ μόνος Ἑλλην ἀρχηγὸς ποῦ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην καὶ θάρρος εἰς τοὺς καταπλαγέντας ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Αἰγυπτίων Ἑλλήνας καὶ εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ἀμυνθῇ ἐναντίον των μὲ τὴν ἔμφυτον του στρατηγικότητα, εὕρισκετο φυλακισμένος!

Εἶθε νὰ ἐννοήσωμεν ἐπὶ τέλους, μετὰ τὰ φρικτὰ παθήματα ποῦ ὑπέστημεν κατὰ τὴν μακραίωνα ἡμῶν Ἱστορίαν ἀπὸ τὰς διαιρέσεις, τὸν φθόνον καὶ τὰς ἀτομικὰς φιλοδοξίας, ὅτι σήμερον ὑπέροτε μὲ τὸ ἐπικρατοῦν παντοῦ ὄξυ ἐθνικιστικὸν πνεῦμα ἐπιβάλλεται ἐπὶ κινδύνῳ νέας καταστροφῆς ἡ ὁμόνοια, ἡ συνεργασία, ἡ ἔνωσις ὄλων τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικων τοῦ Ἑθνους δυνάμεων ἵνα δυνηθῇ τοῦτο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπαρξίν του καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμὸν του, τὴν δημιουργίαν δηλαδὴ νέου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ὑψοῦντες εὐγνώμονες καὶ εὐλαβεῖς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν πρὸς τοὺς Ἐλευθερωτὰς, τοὺς ἥρωας καὶ μάρτυρας τῶν Ἑθνικῶν ἀγώνων, δὲν ἔχομεν σήμερον λόγους νὰ ἰστάμεθα πρὸ αὐτῶν ὡς ταπεινοὶ καὶ ἀνάξιοι ἀπόγονοι. Εἴτε εἰς ἡμέρας νέας ἐθνικῆς δόξης εἴτε εἰς στιγμὰς ἀτυχιῶν προσέθεσεν ἡ γενεὰ μας νέας σελίδας εἰς τὴν μακρὰν τοῦ Ἑθνους Ἱστορίαν καὶ οὐχὶ τὰς ὀλιγώτερον ἐνδόξους· προσέφερε καὶ αὐτὴ θυσίας αἵμα-

τηράς, ἀνέδειξεν ἥρωας καὶ μάρτυρας· συνεπλήρωσεν ὅσον ἡ Μοῖρα τῆς ἐπέτρεψε τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν· ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Μεγάλη Ἰδέα δὲν ἦτο οὕτοπία.

Καὶ δύναται ὑπερήφανος παραδίδουσα τὴν Σημαίαν τῶν εὐγενῶν Ἀγώνων εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς νὰ τὰς εὐχηθῆ νὰ φανοῦν ἀνώτεροι καὶ εὐτυχέστεροι αὐτῆς, νὰ δλοκληρώσουν τὸ ἔργον τὸ ὅποῖον ἤρχισε τὴν σημερινὴν ἡμέραν πρὸ 117 ἐτῶν.
